Afixoido-compunerea – procedeu de formare lexicală a derivatelor de tip sintagmatic (formaţii sintagmatice prefixoidate)

Nina CUCIUC*

Key-words: *afixoido-composition, derivation, lexical formation, syntagmatic derivatives, prefixoid syntagmatic formations*

În ştiinţa derivatologică, derivarea lexematică *in sensu lato* a cunoscut cele mai complete studii de cercetare. Şcoala structuralistă ce îşi are originile în *Cours de linguistique générale* al lui Ferdinand de Saussure şi care îşi arogă meritul de a fi încoronat lingvistica ca ştiinţă prin recunoaşterea caracterului de sistem al limbii a contribuit esenţial la argumentarea caracterului obiectiv al metodologiei structuraliste, în măsura în care structuralismul a pus bazele teoretice ale ştiinţei limbajului. În cadrul structuralismului european, Şcoala funcţionalistă franceză, prin lucrările lui André Martinet, format la Şcoala de la Praga, şi ale lui Emile Benveniste, pun bazele curentului funcţionalist francez. Un merit incontestabil al structuralismului este faptul că a condus lingviştii

> à s'occuper de recherches proprement scientifiques dans le domaine des applications […]. Ce type de recherches n'est devenu possible qu'à partir du moment où le structuralisme a mis en avant le problème du fonctionnement synchronique des langues corelié aux problèmes généraux du langage (Dubois, Giacomo *et alii* 2001).

O contribuţie importantă în domeniul structuralismului lingvistic înscrie prin lucrările sale lingvistul Grigore Cincilei (Cincilei 1975; 1980; 1991), continuator al promotorilor Şcolii lingvistice franco-praghezo-sovietice. Graţie cercetărilor substanţiale desfăşurate de lingvişti, a fost acceptată divizarea morfologiei în două subsisteme: morfologia gramaticală (ce se ocupă de studiul flexiunii, denumită şi morfologie flexionară) şi morfologia lexicală (după alte terminologii, morfologia derivativă sau morfologia derivaţională), în baza faptului că aceste sisteme sunt legate şi prin relaţia de izomorfism. G. Cincilei interpretează morfologia lexicală ca un compartiment al morfologiei limbii ce studiază diversele aspecte ale construcţiei cuvântului din punct de vedere al motivării morfemice (sau tememice, conform terminologiei lingvistului). Obiectul de studiu al morfologiei lexicale (ML) va fi reprezentat nu doar de cuvintele derivate şi compuse, ci şi cele analizabile în morfi tememici, deoarece în ML problema nu se pune „ce din ce s-a format", ci cum este

* Universitatea „Mihail Kogălniceanu", Iaşi, România.

„Philologica Jassyensia", An X, Nr. 1 (19), 2014, p. 51–62.

BDD-A6640 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:59 UTC)

motivată semnificaţia lexemului analizabil prin morfii săi constituenţi. Astfel, conchide autorul, ML analizează structura morfemică a cuvântului inseparabil de conţinutul său (Cincilei 1980: 30–31).

Interesul cercetătorului s-a deplasat, astfel, spre domeniul ştiinţei derivatologice la diverse nivele de analiză lingvistică sub aspectul variaţiei procedeelor de formare a cuvintelor. A fost perfectat şi încadrat lingvistic procedeul de formare a termenilor ştiinţifici, procedeu structurat pe baza formanţilor afixoidali (prefixoide, sufixoide, amfixoide, radixoide) (cf. Cuciuc 2000), rămas în afara analizei lingvistice, subtip ce se caracterizează printr-un sincretism derivaţional specific metalimbajelor, denumit *afixoidare*. Un alt subtip aparte din cadrul tipului morfologic sintacticoid, ce vizează constituirea derivatelor sintagmatice terminologice a fost „înveşmântat" cu un statut lingvistic adecvat (care echivala, în mod eronat, cu compunerea): formarea termenilor prin *sinaptare* constituite în *sinapsii*. Procedeul de formare a sinapsiilor relevă principalele grupuri sinaptice: termeni monosinaptici, termeni disinaptici, termeni polisinaptici (cf. Cuciuc 2004).

Neologizarea lexicului provoacă atitudini dublate de încercări de remanieri ale fundamentului teoretic de analiză derivativă ce acoperă tipul derivaţional *prefixoid + cuvânt autonom*. Transformarea societăţii

> se remarcă printr-o mare mobilitate manifestată în modificări cantitative (îmbogăţirea masei lexicale prin derivare compunere şi împrumut) sau calitative (mutaţii semantice, creativitate paradigmatică şi sintagmatică (Bidu-Vrănceanu, Călăraşi *et alii* 2001).

Sintagmatica lexicală acoperă şi această categorie de construcţii lexicale sintagmatice – derivatele sintagmatice care nu sunt încă incluse în categoria procedeelor lingvistice de formare a cuvintelor prin „îmbinări sudate" din cadrul sintagmei-compozit al tipului sintactico-derivaţional. În pofida afirmaţiilor unor lingvişti (vezi Solnţev V.M., *Tezisy rabocego soveşciania po morfeme, apud* Cincilei 1991: 72) susţinând că „morfemy ne socetaiutsea so slovami, no tol'ko mejdu soboi v sostave slov" (Cincilei 1991: 72) – există fenomene lingvistice în care „morfemele (tememele) contractează relaţii sintagmatice cu cuvintele".

Împărtăşind aceeaşi părere relevată de lingvistul G. Cincilei, vom încerca să aducem în atenţie faptul că acest gen de unităţi conjuncte exprimate prin modelul derivaţional prefixoid + cuvânt → formaţie lexicală sintagmatică, deşi a fost cercetat nu a obţinut un statut lingvistic în cadrul ştiinţei derivatologice.

Comunitatea lingvistică distinge *neologia de formă* şi *neologia de sens* în cazul denotării unei realităţi noi. Lingviştii francezi (vezi Dubois, Giacomo *et alii* 2001) estimează că numeroase procedee existente în limbă permit exprimarea *neologiei de formă*: prefixarea, sufixarea, abrevierea, abrevierea prin trunchiere etc, iar împrumutul fiind asimilat chiar neologismului de formă: „souvent les processus se cumulent: préfixe et trait d'union (micro-onde)" (*ibidem*). Unitatea sintagmatică *micro-onde* invocată în acest citat suscită un interes deosebit în investigaţia noastră din următorul punct de vedere: formantul *micro-* nu este un prefix, ci un prefixoid, datorat statutului funcţional al naturii duble al prefixoidului: prin funcţia semantică se apropie de lexeme, iar prin cea morfologică de prefix. Statutul său intermediar între rădăcină şi afix îi conferă acest caracter bivalent de a suplini rolul, şi de temă,

BDD-A6640 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:59 UTC)

şi de afix. În virtutea sporirii activităţii derivaţionale rădăcina savantă de origine greacă *micro-* a pierdut unele trăsături caracteristice, achiziţionând trăsături tipice prefixului; faptul că are însă o anumită autonomie lexicală îl deosebeşte de prefix. Un alt aspect relevant este reprezentat de constatarea transmiterii unui semnal cercetătorului la o reconsiderare a procedeului lexico-morfologic înregistrat, pe baza căruia este format şi care ne-a determinat să demarăm această investigaţie. Reputaţi lingvişti francezi consideră formaţiile lexicale de tipul *audiovisuel, hydravion, mégatonne* „cuvinte compuse din două sau mai multe rădăcini savante în cadrul procedeului compunerii" (Dubois, Giacomo *et alii* 2001: 105). Statutul lexico-morfologic al formanţilor derivaţionali *audio-*, *hydro-*, *mega-* a fost menţionat mai sus, urmează să elucidăm acest tip de creativitate lexicală susceptibil de interes lingvistic din perspectiva morfologiei derivative.

Evenimentele socio-politice din comunitatea europeană, marcate în anul 2007 şi de aderarea României la Uniunea Europeană, au constituit un puternic factor extralingvistic de expansiune neologică a formativului *euro-*. Dacă la sfârşitul secolului al XX-lea, sursele lexicografice înregistrau un număr infim de construcţii lexicale create cu acest formant monosemantic (nu era definit decât ca: „elément, de Europe, européen" (*Le Nouveau Petit Robert*, 1996), la începutul mileniului al treilea este atestat lexicografic ca având proprietate plurisemantică:

> a) élément de composition du radical de *Europe*, basé; situé; qui se trouve, en Europe; qui est de l'Europe; qui appartient au continent européen; qui concerne les institutions européennes; à la manière des européens; qui concerne la communauté économique et politique européennes (Le Petit Larousse Grand Format, 2004);
> b) monnaie commune européenne depuis janvier 1999.

Pe plan sincronic, morfemul derivat *euro-* constituie un procedeu derivaţional aparte, foarte productiv, şi ce-i mai important, cu *virtualităţi posibile de derivare*. Abordarea problematicii reconsiderării prefixoidului *euro-* survine şi pe segmentul aflării răspunsului legat de capacitatea lui derivaţională în cadrul altor procedee de formare lexicală, cum ar fi compunerea sau afixoidarea. Pentru a exista un raport derivaţional între două unităţi lexicale sunt necesare două condiţii:

> Le dérivé doit être le produit d'une règle dérivationnelle, c'est-à-dire que le procédé de création doit se retrouver dans d'autres cas, impliquant les mêmes catégories grammaticales, et donnant lieu à des rapports sémantiques identiques […];
> Le dérivé doit être analysable comme résultant de cette règle au plan formel et sémantique. Le sens doit être conforme à la structure morfologique (Dubois, Giacomo *et alii* 2001: s. v.).

Analiza efectuată reprezintă un reper de investigaţie ce permite să afirmăm că formantul lexical *euro-* intră în relaţie sintagmatică cu o unitate lexicală autonomă conform unui raport de determinare, pentru a se transforma într-o unitate lingvistică de un tip aparte de formare derivaţională, structurat în funcţie de componentul semantic, în formula: prefixoid + N; prefixoid + Adj etc. Faptul că definiţia semantică a acestor formanţi constitutivi se stabilizează şi se concretizează cu valori monosemantice prin dinamismul pe care-l înregistrează ar permite următoarea afirmaţie: acest mod de formare este înrudit cu procedeul de derivare prin compunere. Entitatea lexicală structurată astfel conţine un element prefixoidal ce

BDD-A6640 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:59 UTC)

serveşte la constituirea unei serii de lexeme ce se caracterizează prin flexibilitate şi potenţă paradigmatică. Cel mai important aici, însă, este faptul că prefixoidarea este de esenţă sintagmatică, iar derivaţii nominali sau adjectivali creaţi poţi fi exprimaţi prin sintagme constituite pornind de la baza nominală „*europa*/*euro*- în română; „*europe*/*euro*-" în franceză, desenate în formaţii lexicale, în care prefixoidul *euro*- (elementul formativ din radicalul „Europa/ Europe") exprimă: a) „apartenenţa la Europa"; b) unitatea monetară europeeană unică.

Elementul formativ *euro*- cuprinde, deci, două modalităţi de utilizare semantică: 1. „euro" – monedă, 2. „euro-" – Europa. Aceste două forme omonimice conţin paradigme derivaţionale diferite. Cele două definiţii semantice ale aceluiaşi semnificant fondează două paradigme, iar existenţa a două paradigme diferite autorizează o analiză semantică a două cuvinte omonime:

> Il reste que la paradigmatisation offre le meilleur moyen de distinguer des morphèmes lexicaux homonymes par leur significant mais différents par le contenu sémantique (Guilbert 1975: 195).

Unitatea lexicală sudată de morfemul prefixoidal *euro*- îi conferă noii derivate sintagmatice o formă diferită, ca proces de neologie derivaţională, sau îl menţine în aceeaşi clasă sintactică.

Derivatele sintagmatice au făcut obiectul unui studiu teoretic realizat de lingvistul francez Louis Guilbert (Guilbert 1975) care efectuează o trecere în revistă a lucrărilor unor lingvişti ce au semnalat, la rândul lor, existenţa unor asemenea categorii de derivate: F. de Saussure, K. Nyrop, A.J. Greimas, A. Martinet. Referitor la *aspectul sintagmatic al derivării*, menţionează L. Guilbert, Ferdinand de Saussure confruntându-se cu dificultăţi ce ţin de domeniul sintagmaticii lexicale menţiona:

> Dans une foule des cas il est difficile de classer une combinaison d'unités parce que l'un et l'autre facteurs ont concouru à le produire, et dans des proportions qu'il est impossible de déterminer (Guilbert 1975: 199).

Teoriile structuraliste existente ce converg din principiala dihotomie saussuriană *limbă/ vorbire,* sunt direcţionate şi spre problematica impusă de sintagmele lexicale. Pentru F. de Saussure, constată L.Guilbert, soluţia constă, în cadrul unităţilor lexicale formate şi definite drept sintagmă, în a le poziţiona în limbă, întrucât transced domeniul realizărilor vorbirii în cel al limbii, în calitate de elemente constitutive memorate, ce sunt legate prin relaţii de analogie. Or, susţine L. Guilbert, rămâne în continuare actuală explicitarea sintagmelor lexicalizate constituite din unităţi signifiante distincte, ce îşi au realizarea în vorbire în mai multe etape, pe baza datelor apriorice a substanţei semantice. Susţinându-l pe lingvistul A.J. Greimas, pentru care principiul de explicaţie a construcţiilor sintagmatice

> réside dans la structure de la signification, en vertu de laquelle s'établit la correspondance entre une forme lexicale quelconque et une configuration sémantique nucléaire (*ibidem*),

L. Guilbert menţionează faptul că atribuirea unui semnificant la figura nucleală constitutivă a unităţii de semnificaţie se poate realiza în baza a două proceduri: fie prin reducerea a două sau mai multe nuclee semice în unul singur, împrumutând astfel şi o formă *clasematică* unică (lexem sau cuvânt), confruntându-ne

BDD-A6640 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:59 UTC)

în acest sens cu demersul nominării, fie că procesul semantic de reducere a nucleelor semice corespunde unei combinări sintactice de elemente lexicale: în acest caz avem de a face cu un proces de derivare, iar acestui proces îi aparţin sintagmele de tipul *eurovalută*, *eurosceptic*, cărora încercăm să le atribuim statutul lingvistic sub aspect derivatologic. Mergând în acelaşi sens cu afirmaţiile formulate de A.J. Greimas invocate în citatul următor:

> Les procédures qui nous intéressent plus particulièrement sont celles qui, utilisant le corpus lexematique existant et pourtant *non-sistematisé* (subl.n. – N.C.) au niveau grammatical comme le sont les dérivatifs – produisent de nouvelles unités de communication de caractère dénominatif (Guilbert 1975: 200),

L.Guilbert remarcă cu precizie că aceste unităţi lexematice ţin de derivare şi se comportă ca un derivat. Lasă însă neprecizată denominativ această modalitate de derivare sintagmatică. Lingvistul oferă în schimb o analiză amplă caracteristicilor ce rezidă în contractarea lexicală a unei secvenţe frastice conform procedurilor denumite *prefixare* şi *compunere*, pe care preferă să o denumească *derivare de origine sintagmatică*:

> La mutation sémantique s'opère par la fusion des traits sémiques attachés à chacun des éléments constituants pour aboutir à un complexe sémique nouveau (le nom essuie-glace, désignant un accesoire d'automobile, ne comporte pas la totalité des traits du verbe „essuyer" et du nom „glace" (Guilbert 1975: 202).

L. Guilbert care a studiat fundamental creativitatea lexicală în franceză, în unul dintre capitolele referitoare la derivarea sintagmatică relevă într-un subparagraf ce viza *aspectul sintagmatic al derivării sufixale* tratat de pe poziţiile gramaticii generativiste, existenţa creaţiilor lexicale de tipul *intramusculaire*: „qui ne sont pas traditionnellement rattachés au type parasynthétique" (Guilbert 1975: 205). Studii pertinente efectuate pe diverse aspecte în cadrul limbajelor de specialitate din perspectivă derivatologică (vezi Cuciuc 2000) au condus la delimitarea şi definirea statutului elementelor formative în creaţiile lexicale de origine savantă: în antepoziţie au statut de *prefixoid*, în postpoziţie au statut de *sufixoid*.

Analizată din perspectiva gramaticii generativiste, afirmaţia lingvistului precum că:

> dans la formation adjectivale: intramusculaire, *le dérivé* intramusculaire *ne saurait s'expliquer comme la simple addition du préfixe intra à un adjectif préexistant* musculaire. Il résulte de la transformation du syntagme (Guilbert 1975: 205)

este justificată prin argumentările ştiinţifice de rigoare invocate de autor. Sub aspect structural însă, această construcţie lexicală este la propriu formată printr-o „simplă îmbinare", doar că nu a prefixului, ci a perfoxoidului *intra* cu adjectivul preexistent *musculaire*. Este vorba exact de ceea ce ne-am propus ca obiectiv investigaţional în lucrarea de faţă: definitivarea statutului lingvistic şi a procedeului de formare lexicală a derivatelor sintagmatice de tipul compozitelor sintetice, în care prefixoidul dispune de capacitatea de a contracta unităţi lexicale din limbajul comun şi cel de origine savantă. Important este şi faptul că L. Guilbert, deşi menţionează că se atestă un asemenea tip de formare lexicală desprins din enunţul: *Ce type de formation adjectivale parasynthétique se rencontre avec un certain nombre d'éléments*

BDD-A6640 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:59 UTC)

préfixés: anti (antialcoolique), sus (sushépatique), trans (transonique; *il fonctionne avec une base du vocabulaire commun aussi bien qu'avec une base savante* (s.n. – N.C.) (Guilbert 1975: 205), nu îl include în câmpul preocupărilor sale ştiinţifice, pentru noi esenţial fiind faptul că îl remarcă şi îl menţionează *ca tip aparte de neologie lexicală*: „qui relève de la préfixation et de la composition" (*ibidem*). Parafrazându-l pe lingvistul francez, vom reitera conceptul ţine de prefixoidare şi nu de prefixare. Însuşi autorul recunoaşte că nu este tocmai convins că elementele formaţionale de tipul celor menţionate mai sus sunt denumite adecvat, denotând ezitare:

> L'appellation des éléments constituant cet ensemble *n'est pas d'avantage fixée*. *Certaines sont appelés „préfixes", d'autres „éléments" selon les grammairiens et les lexicographes* (s.n. – N.C.).

Dacă în acest sens ştiinţa lingvistică şi-a adus contribuţia şi sub aspect denominativ exprimată prin termenii „afixoidare", „prefixoid", „sufixoid", „amfixoid", „radixoid" relevant rămâne enunţul prin care L. Guilbert atenţionează (şi noi ne raliem acestei opinii) că: „le problème central qui domine ces variations est celui de la délimitation entre le domaine de la préfixation et de la composition" (Guilbert 1975: 206) din punct de vedere al perspectivelor derivative teoretice adoptate.

Preocupat de teoria generativistă în derivarea lexicală, L. Guilbert iniţiază o analiză asupra lucrărilor lui A. Darmsteter privind teoria compunerii: „et notemment de la composition par particules" (Guilbert 1975: 208) în care revine asupra aceleeaşi probleme ce pare să-l frământe în continuare: „existe-t-il une forme de dérivation par préfixation indépendante de la composition?" (*ibidem*). Demersul insistent al lingvistului vizează vădit reinterpretarea fenomenului derivării la nivelul prefixoidelor ce contractează o bază lexicală din limbajul comun sau savant. Considerând că A. Darmsteter s-a oprit la jumătatea drumului în explorarea teoriei sintactice a procesului de analiză asupra formaţiilor de „tip parasintetic", L. Guilbert conchide:

> C'est donc en définitive la conception à la fois historique et logique de la composition qui lui a interdit de déboucher sur le concept de la transformation lexicale et de reconnaître une catégorie des termes préfixés différente des composés (s.n. – N.C.) (Guilbert 1975: 209).

Prezenţa eventualelor formative nu este problematică:

> La conséquence est qu'il suffit qu'un morphème lexical cesse de fonctionner comme mot autonome pour qu'il devienne affixe, suffixe ou préfixe (*ibidem*: 210).

L. Guilbert îl surprinde pe A. Martinet abordând raporturile existente între compunere şi derivare, pe de o parte, şi expansiunea principiului creator, pe de altă parte, în care îşi exprimă dezacordul cu aprecierea făcută de A. Martinet:

> La conséquence logique de cette analyse et que *toute formation lexicale qui comprend un premier élément lié à un élément autonome constitue un terme préfixé* (subl.n.- N.C) (Guilbert 1975: 211).

Intuind elementele cu vocaţie prefixoidală, dar încă neanalizate în ştiinţa derivatologică în momentul scrierii lucrării sale, autorul este reticent faţă de A. Martinet nu doar în afirmaţiile referitoare la construcţiile lexicale alcătuite din „affixe + morphème autonome", ci şi faţă de statutul de „prefix" acordat unor prefixoide:

BDD-A6640 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:59 UTC)

> Le concept de premier élément se confond avec celui du préfixe et tous les éléments grecs ou latins (exo, hypo, quadri, mono, micro, macro etc.) sont indistinctement considérés comme préfixés, pourvu qu'ils donnent lieu à une création répondant au type/ premier élément + morphème autonome/ (subl.n.- N.C.) (*ibidem*).

Prin utilizarea termenului *une création* insistă (pentru a câta oară?) asupra situaţiei lingvistice particulare, deşi nu se hazardează să o identifice nici cu procedeul propriu-zis al compunerii, nici cu derivarea care presupune *combinarea elementelor cu statut diferit*. L. Guilbert ajunge la un punct al analizei sale sintagmatice lexicale, în care constată acest raport derivativ (analizat şi în lucrarea de faţă) pe care îl denumeşte relation de connexion.

În teoriile de orientare structuralistă, principiul formator al *unităţii lexicale prefixoidate* este plasat în relaţia paradigmatică, rezultată din teoria axelor construită de F. de Saussure ce suscită recunoaşterea, reperarea şi fixarea unui segment decelat într-un singur termen (sau în cadrul câtorva termeni) ataşat la o bază lexicală. F. de Saussure consideră acest tip de creativitate ca fiind de origine psihologică, denumindu-l *analogie*.

L. Guilbert include în corpusul de analiză şi teza de doctorat efectuată de autorul J. Peytard pe care o consideră un demers fundamental pe planul perspectivelor neologiei lexicale, apreciind discernământul şi corectitudinea ştiinţifică de care dă dovadă J. Peytard (1971):

> à ne pas s'enfermer dans les définitions du préfixe produites antérieurement et à adopter la dénomination prudente de *préfixal*, fondée sur la démarche de caractère essentiellement paradigmatique qui consiste à prendre en compte le même élément premier dans tous les mots où il se repère par comparaison dans la liste des formations recensées dans les dictionnaires ou en discourse écrit et oral (Guilbert 1975: 215).

Abordarea paradigmatică a fiecărei formaţii lexicale conţinând un „prefixal" concretizat îl determină pe autor la o prudenţă ce rezultă din bivalenţa statutului prefixoidatelor, neargumentate încă ştiinţific la aceea vreme.

Aprecierea făcută de L. Guilbert lingvistului J. Peytard atunci când acesta ezită să atribuie calitatea de „prefix" tuturor elementelor formative este mai mult decât indicată a fi reprodusă: „comme la dénote la prudence terminologique de l'auteur, qui fait honneur au chercheur, refusant tout *a priori* théorique" (*ibidem*). Originalitatea lucrării lui J. Peytard, consideră L. Guilbert, constă în degajarea unui *nou concept al ansamblului paragidmatic* în care aşa-numitul „prefixal" este analizat de pe poziţiile reconsiderării conceptului operator al motivării. „Prefixalul" (prefixoidul în terminologia noastră) nu mai este conceput ca o percepţie de ordin psihologic, aşa cum afirmă F. de Saussure:

> mais comme la probabilité d'apparition de l'élément concerné dans des *constructions nouvelles en vertu de sa productivité dans une période donnée* […]. *Cette définition de l'ensemble paradigmatique oriente donc vers une interprétation socio-linguistique de la "préfixation* (s.n.- N.C.) (Guilbert 1975: 213).

Prin extensiunea de noi câmpuri lexicale, pe lângă percepţia de ordin psihologic este atestată şi cea de *ordin socio-lingvistic* care, prin combinabilitatea productivităţii pe axa paradigmatică şi extensiunea pe noi câmpuri lexicale *creează probabilitatea* (de exemplu, *europorcul*, *europreotul*, *eurocartoful*). J. Peytard, pe

BDD-A6640 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:59 UTC)

parcursul cercetării sale lingvistice a cărui principiu este de ordin pragmatic, transpare într-un con de analiză ce ţine de problemtica sintagmaticii lexicale pe care o denumeşte *dénomination par connexion*. Interferenţa gramaticalului cu lexicalul permite recunoaşterea acestui tip de analiză denumit *relaţie de conexiune*. Astfel atestăm prezenţa opiniei unui alt lingvist constatând acelaşi *fenomen lingvistic al morfologiei derivative deosebit de prefixoidare şi compunere, dar nedefinitivat teoretic în cadrul analizei structurale, constatat doar la nivel de analiză formală*.

J. Peytard are meritul de a fi semnalat corespondenţa dintre o formaţie de tip frastic şi o formaţie lexicală, şi rolul important în teoria analizei structurale privind problematica a ceea ce denumeşte, cum am menţionat mai sus, *relaţie de conexiune*, necesară în descrierea noului concept de creativitate lexicală, realizat prin intermediul procedeului construcţiei prefixoidate.

> Il conviendrait – afirmă J. Peytard, citat de L. Guilbert – de prolonger cette perspective [l'interférence du grammatical et du lexical] et de ne plus séparer comme l'exposé nous y contraint, la face lexicale de la face grammaticale de la connexion. Il faudrait supposer [et cela conduirait à une théorisation plus rigoureuse] que la connexion recouvre une procédure complexe où l'invention lexicale sous la contrainte d'un contenu sémantique nouveau à exprimer) n'est possible qu'au travers d'une génération spécifique de l'énoncé (*ibidem*).

L. Guilbert, intrigat de conceptul elaborat de J.Peytard, încearcă o tentativă de elucidare a respectivului concept, întrebându-se retoric dacă termenul de *recomposition* ar fi potrivit:

> Le concept de "recomposition" proposé contient en germe une analyse syntaxique *même si le processus n'est pas précisé*; il implique la prise en considération *du mode de connexion de ces éléments* […]. Les deux critères *conjoints* conduisent la réflexion vers l'explication du phénomène de la création des mots construits par un schéma syntaxique (s.n. – N.C.) (Guilbert 1975: 212).

L. Guilbert face apel la această noţiune în cadrul acestei clase de cuvinte având convingerea lui J. Peytard că relaţia între „prefixare" (prefixoidare) şi compunere nu ar transpare clar doar din relaţia paradigmatică şi formală; în al doilea rând, consideră lingvistul, elemental „prefixal" (prefixoidal), stabilit din punct de vedere formal nu permite de a se opera *a priori* o selectare între termenii în care elementul este perceput doar pe plan sincronic ca element separabil de către locutori, şi termenii în care formativul nu este discernut decât prin asemănarea formală în calitate de segment lingvistic.

Deşi a punctat semnificaţia aspectului socio-lingvistic relevată de J.Peytard, L. Guilbert regretă faptul că această problemă centrală a sintagmaticii lexicale, concepută ca o *relaţie de construcţie sintactică între elementele constitutive ale unităţii complexe*, nu ar fi fost elucidată de către acesta: „la conception de la relation intrepréfixale paradigmatique ne permet pas à l'auteur d'aboutir à une analyse décisive du phénomène" (Guilbert 1975: 214).

Analizibilitatea elementelor constitutive şi încercarea de a reconstitui teoretic conexiunea produsă în formaţia lexicală pornind de la „morfemul de plecare până la termenul construit", conferă originalitate investigaţională în cadrul analizei structurale, conferind o dimensiune nouă, pornind de la conceptul de productivitate.

BDD-A6640 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:59 UTC)

Numărul impunător de derivative sintagmatice cu formantul *euro-* şi în consecinţă probabilitatea statistică ridicată a paradigmaticităţii sale, îi conferă acesui element formativ o disponibilitate derivaţională apreciabilă:

> Il est perçu comme la probabilité d'apparition de l'élément concerné dans des constructions nouvelles en vertu de sa productivité dans une période donnée mesurée par le nombre d'unités dans lesquelles il entre (*ibidem*).

Recurgerea la analiza sintactică permite distingerea în formaţiile sintagmatice prefixoidate de tipul „europarlamentar", o combinaţie a lui *euro-*, formant substantival suprimat din cuvântul "europa" şi *parlamentar* = parlamentar [care face parte] din parlamentul Europei, în care *euro-* funcţionează ca substantiv din punct de vedere al interpretării sintagmatice: relaţia sintactică a bazei lexicale cu prefixoidul, prin care acesta (prin repartiţie) obţine calitatea de *determinant*, iar bazei lexicale i se atribuie funcţia de determinat.

Numărul mare de *formaţii sintagmatice prefixoidate* construite cu elementul cu autonomie lexicală *euro-* ce prefigurează o productivitate statistică ridicată, îi conferă o disponibilitate formativă nelimitată: unităţile lexicale create devin cuvinte lexicalizate, funcţionând ca simple lexeme, transformându-se la rândul lor, în baze de derivare. Libertatea de creativitate dobândită de formantul *euro-* în procesul de autonomizare ca element de compoziţie îi sporeşte productivitatea generată de:

a) procedeul de reproducere prin imitaţie în conformitate cu modelul existent în vorbire;

b) automatismul „matricial";

c) un anumit gen de limbaj în vogă ancorat în temporalitatea şi spaţialitatea europeană.

Totalitatea unităţilor lexicale atestate în discursul oral sau scris reprezintă un criteriu de *evaluare a gradului de libertate* al formantului prefixoidal redat prin: a) natura cuvintelor cu care relaţionează; b) registrele uzuale specifice limbii scrise şi limbii vorbite (stilul official, stilul colocvial), iar expansiunea prin analogie pe axa paradigmatică îi conferă funcţie creativă şi capacitate generatoare sub aspect socio-lingvistic. L. Guilbert consideră relevantă capacitatea rezultată din această funcţie creativă:

> Cette relation fonctionne bien dans le langage comme processus de mémorisation et de collectionnement de formations identiques. Elle peut contribuer à la création, en suggérant le rapprochement entre les éléments composants (Guilbert 1975: 239).

Formaţii sintagmatice ce înregistrează o prezenţă mai mare în vorbire decât în sursele lexicografice au următoarea explicaţie, menţionată de lingvistul G. Cincilei:

> Veroiatno, sleduet priderjivatsea mnenia, cito imenno vozmojnost' vyvedenia znacenia „po pravilu" liubym nositeleam iazyka i osvobodila lexikografa ot neobhodimosti zanosit' podobnye lexemy v slovari (Cincilei 1991: 64).

Pe plan sintagmatic relaţia sintactică din cadrul afixoido-compozitului se produce conform ordinii determinant/ determinat.

Dintre şirul de elemente formative solicitate cel mai frecvent în neologia lexicală actuală, îndeosebi în limbajul mass-mediei, în limbajul politic, în limbajul

BDD-A6640 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:59 UTC)

publicitar ne-am axat cercetarea pe formantul prefixoidal *euro-*, foarte uzitat, mai ales cu ocazia desfăşurării alegerilor reprezentanţilor României în Parlamentul Europei. Formantul prefixoidal *euro-* este un formativ cu caracter intermediar între tema derivativă şi afix. În virtutea sporirii activităţii derivaţionale, acesta pierde unele trăsături caracteristice rădăcinii, iar faptul că posedă autonomie lexicală îl deosebeşte de afixe. Caracterizarea reprezentată printr-o regularitate derivaţională de un anumit grad îl defineşte ca *prefixoid*.

Caracterul dublu al afixoidului *euro-* este condiţionat de funcţia pe care o exercită:

a) la nivel derivaţional îl apropie de morfemele lexicale;

b) în cadrul analizei morfematice îl apropie de rădăcini.

Statutul autonom lexical, conferit de valoarea semantică precisă (are corelat ce funcţionează liber), îl deosebeşte de prefixele autentice, iar autonomia lexicală îl plasează ca prefixoid. *Bivalenţa prefixoidului* este condiţionată de funcţia ce o exercită şi care îl apropie de *morfemele lexicale la nivel derivaţional*, iar în cadrul analizei morfematice îl apropie de *rădăcini*. Regularitatea derivaţională îi conferă prefixoidului *euro-* statutul de unitate constantă în modelul derivaţional.

Desemnăm această categorie (de derivate) intermediară între *afixoidare* şi *compunere*, din perspectiva morfologiei derivative, prin termenul *afixoido-compunere*, iar compozitele sintetice de tip afixoidal – *afixoido-compozite*. Relaţia de prefixoidare-compunere se instituie între elementele ce constituie o formaţie sintagmatică sintetică.

Afixoido-compunerea este un procedeu independent de creare a formaţiilor lexicale sintagmatice bazată pe adăugarea formativelor la anumite baze lexicale pentru formarea unor construcţii lexicale noi; procedeu de creativitate lexicală cu ajutorul formanţilor prefixoidali care se asociază cu o bază lexicală comună sau cu o bază savantă, în vederea obţinerii unor noi formaţii sintagmatice afixoidate. Înrudită cu compunerea, afixoido-compunerea se deosebeşte de aceasta; dicţionarele lingvistice definesc compunerea propriu-zisă ca fiind un procedeu de formare a cuvintelor ce constă în combinarea a două sau mai multe cuvinte cu autonomie lexicală sau fără intervenţia formanţilor. Aceasta şi este esenţa deosebirii dintre procedeul compunerii şi procedeul de formare pe care îl propunem. *Afixoido-compunerea* cere implicit intervenţia afixoidală: formarea unităţilor lexicale complexe este realizată prin intermediul intervenţiei afixoidelor (fie în antepoziţie: prefixoid, fie în postpoziţie: sufixoid) în relaţie de conexiune cu baze lexicale din limbajul comun sau savant.

Formaţiile sintagmatice prefixoidate compuse au o formă grafică redată prin mai multe variante ortografice. Coerenţa morfologică poate să meargă de la forma conjunctă (*eurodeputat*), la forma semi-conjunctă cu cratimă (*euro-corturi*) până la forma disjunctă (*Euro Restaurant*). Grafia este însă inoperantă şi irelevantă în abordarea pertinentă de distingere a formaţiilor sintagmatice prefixoidate. Prezentăm exemple de formaţii sintagmatice prefixoidate construite conjunct cu:

a) unităţi lexicale româneşti:

eurobeton, europarlamentar (-ă), eurocircuit, europortret, euroconcert, europreot, eurodeputat, europorc, eurocomisie, eurorevelion, euroconstrucţie, euroregiune, europarlamentar, europost, europresă, eurodolar, euroscrutin, eurozonă ;

BDD-A6640 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:59 UTC)

b) cu unităţi lexicale franceze:

euroafricain (-e), eurobanque, eurocrédit, eurocentrisme, eurodéputé, euromonnaie, eurodevise, eurosceptique, eurodollar, eurosignal, euromarché, eurostratégique, euromissile, eurorégion.

(Invocăm un exemplu de *virtualitate combinatorică* a prefixoidului *euro-* atestată într-o frază cu vădită tentă peiorativă, selectată din limbajul comun: „Am fost la *europiaţă*, am cumpărat *eurocartofi, euromorcovi, eurovarză, eurovinete, eorocastraveţi* şi am plătit cu *eurolei*).

Dintre formaţiile sintagmatice prefixoidate cu formă grafică semiconjunctă menţionăm următoarele reperate, în marea lor majoritate din limbajul publicitar unde sunt ataşate de cuvinte de origine străină: *euro-obligaţie, Euro-consultanţă* (firmă), *Euro-Dispecer* (emisiune TVR), *Euro-observator* (revistă), *Euro-news* (revista presei europene), *Euro-Bancnote, Euro-information* (site al guvernului), *Euro-foraj, Euro-service* (închiriere macarale), *Euro-color, Euro-radar* (magazin de detectoare radar), *Euro-clinică, Euro-magazin* (comerţ televizoare LCD), *Euro-Diagnostica* (firmă), *Euro-case* (firmă de construcţii), *Euro-Blog*.

Prezentăm în încheiere câteva exemple de unităţi lexicale complexe cu formă grafică disjunctă, de inspiraţie paratactică:

Euro Design (firmă de producţie publicitară), *Euro Channel* (canal TV), *Euro House* (firmă materiale de construcţii), *Euro Bank, Euro Crime* (publicaţii de ficţiune), *Euro Habitat* (companie imobiliară), *Euro Barter, Euro Evenimente*.

Vom reveni într-un alt studiu asupra analizei formantului *euro-* în poziţia de sufixoid.

Concluzii

Din perspectivă lingvistică teoretico-derivativă, acest studiu s-a axat pe un procedeu de creaţie lexicală care nu corespunde tiparului afixatelor sau compuselor, structurat în formula lexicală: prefixoid + lexie → sintagmă-compozit, de tip sintactico-derivaţional. Am denumit acest procedeu prin termenul de *afixoido-compunere*; formaţiile sintagmatice rezultate le desemnăm termenul *afixoido-compozite*.

Mărcile semantice ale prefixoidului *euro-* pot fi reperate din motivarea specifică a elementului prefixoidat, în relaţia sa cu unităţile constitutive identificabile de către locutor. Distingem, astfel în formativul *euro-* o valoare semantică de „care ţine de Europa”; şi o valoare semantică „monedă”.

Prefixoidul *euro-* serveşte la formarea unei serii lexicale de *tip sintagmatic*.

Din această optică de analiză afixoido-compunerea este un procedeu independent de formare lexicală în baza statutului funcţional al naturii duble a afixoidului (statutul intermediar între rădăcini şi afixe; caracterul bivalent de a suplini rolul de temă şi afix) ce contractează o bază lexicală comună sau savantă.

Un derivat sintagmatic neatestat nu este considerat agramaticalizat, ci o posibilă creaţie lexicală neatestată. Se poate construi un derivat teoretic pornind de la o bază lexicală reală. Această variantă furnizează virtualităţi posibile de derivare afixoido-compozită. Virtualităţile combinatorice rezidă în mobilitatea morfemului lexical de a contracta elemente lexicale pe axa paradigmatică.

Pentru a exista o paradigmă trebuie să existe mai multe transformări posibile, o serie de transformări lexicale ce depăşeşte stadiul concepţiei binare a derivării, cu o intrare lexicală care serveşte ca suport derivaţional.

BDD-A6640 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:59 UTC)

Bibliografie

Bidu-Vrănceanu, Călăraşi *et alii* 2001: Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călăraşi, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană-Dindelegan, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura Nemira.

Cincilei 1991: G.S. Cincilei, *Ocerki po derivaţii v sovremennom franţuzskom iazyke*, Kishinev, Editura Ştiinţa.

Cincilei 1980: G.S. Cincilei, *Voprosy tojdestva morfemy i suppletivism*, Kishinev, Editura Ştiinţa.

Cuciuc 2000: Nina Cuciuc, *Afixoidarea şi determinologizarea în limbajul medical francez*, Iaşi, Editura Cugetarea.

Cuciuc 2004: Nina Cuciuc, *Franceza juridică*, Iaşi, Editura Demiurg, 2004

Guilbert 1975: Louis Guilbert, *La créativité lexicale*, Paris, Éditions Larousse.

Dubois, Giacomo *et alii* 2001: Jean Dubois, Mathée Giacomo, Louis Guespin, Christiane Marcellesi, Jean-Baptiste Marcellesi, Jean-Pierre Mével, *Dictionnaire de linguistique et des sciences du langage*, Paris, Éditions Larousse.

Afixoido-Composition – Method of Lexical Formation of the Syntagmatic Derivatives (Prefixoid Syntagmatic Formations)

There are linguistic phenomena in which morphemes contract syntagmatic relations with words. In this paper, we try to bring to attention the fact that this kind of conjunct units, expressed by the derivational pattern *prefixoid + word → syntagmatic lexical formation*, though researched by linguists, have not obtained a linguistic status within the derivative science.

From a theoretical-derivative linguistic perspective, this study focused on the finalization of this process of lexical creation (structured in the lexical formula: *prefixoid + lexie → composite-syntagm of syntactic-derivational type*) which does not match the pattern of the affixates or composed. We call this process *afixoido-composition* and the resulting syntagmatic formations – *afixoido-composites*.

From this perspective of analysis, we consider that afixoido-composition is an independent process of lexical formation, based on the functional status of the dual nature of the afixoid (the intermediate status between roots and affixes; the bivalent character to act as theme and affix), which contracts a common or scientific lexical base.

A not certified syntagmatic derivative is not considered ungrammatical, but a possible not certified lexical creation. One can construct a theoretical derivative starting from a real lexical base. This option provides possible virtualities of afixoido-composite derivation. The combinatorial virtualities lie in the mobility of the lexical morpheme to contract lexical elements on the paradigmatic axis.

BDD-A6640 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 20:02:59 UTC)